

Бранко П. Крга*

*Институт за стратешка истраживања Факултета за
дипломатију и безбедност*

БЕЗБЕДНОСТ БАЛКАНА И РУСИЈА

Сажетак

Предмет анализе овог рада јесте сагледавање битних чинилаца безбедности Балкана и деловања Руске Федерације (у даљем тексту: Русија) у том контексту, са посебним освртом на позицију Републике Србије. У току израде овог текста примењиване су стандардне методе, као што су анализа, синтеза, историјски метод, метода анализе садржаја, а у одређеном смислу и моделовање, односно, трагање за начином да се избегну проблеми са којима се Балкан суочавао током протеклих деценија. Истраживање је показало да је ова тема неопходна барем из три разлога. Прво, на Балкану се повећава број ванрегионалних фактора који имају утицај на многе процесе, па и на безбедност. Друго, безбедност Балкана и даље је нестабилна и готово ни један проблем због којих су избијали оружани сукоби 1990-тих година, није до краја разрешен. Треће, не престају да се испољавају различити облици изазова, ризика и претњи по одбрану и безбедност Републике Србије. Из наведених разлога сасвим је оправдано да предмет истраживања буде и тема: „Безбедност Балкана и Русија“, са посебним освртом на положај и безбедност Републике Србије. У оквиру ове теме разматраће се следеће целине: (1) Балкан: „буре барута“ или зона мира; (2) Утицај ванрегионалних фактора на безбедност Балкана и позиција Републике Србије; (3) Безбедност Балкана и Русија.

Кључне речи: Балкан, Русија, САД, ЕУ, Кина, Турска, безбедност, Србија

* Контакт: branko.krga@fdb.edu.rs

БАЛКАН: „БУРЕ БАРУТА“ ИЛИ ЗОНА МИРА

Више деценија уназад на балканском простору, али и шире у светској јавности, постоји дилема: да ли Балкан и даље представља „буре барута“, или може да постане зона мира. Ова дилема лакше ће се сагледати ако се прикажу следећи елементи: географско, геополитичко и геостратегијско одређење Балкана.

Географско одређење Балкана, како истиче Славољуб Шушић, показује да је добио назив „по аналогији са називима Пиринејског и Апенинског полуострва, која су названа према доминирајућим планинским масивима. Наиме, описујући почетком XIX века балкански простор, немачки географ Јохан Цојне закључио је да на њему доминира гребен Старе планине, коју су Турци називали Балкан, што на њиховом језику значи планина. Када је та нетачност уочена, назив Балканско полуострво је био већ одомаћен. Балкански простор је географски простор на југоистоку Европе, преко кога воде путеви из централне и западне Европе према богатим извориштима нафте на Блиском истоку, према Африци, Индији, Далеком истоку и осталим деловима света... На Балкану се налази мрежа путева који долазе са севера Европе, а затим се рачвају на три главна правца: према Трсту, Солуну и Истамбулу. Преко Балкана тече Дунав, највећа европска река (после Волге), која спаја средњу Европу са Црним морем и, пловним путевима дугим преко 2350 километара повезује Немачку, Аустрију и Украјину. Јужни и западни део Балканског полуострва заплъскују воде Средоземног мора, па је Балкан и део Средоземља.“¹

У вези са географским положајем Балкана, Станко Нишић истиче: „Простор Балкана на северу омеђен је линијом Ријечки залив (Тршћански) – Випава – река Крка – Дунав, а са запада, југа и истока окружен је Јадранским, Јонским, Средоземним, Егејским и Црним морем. Ужи простор Балкана захвата површину од 520.000 квадратних километара и има око 50 милиона становника различитог етничког порекла и религије. Шири простор Балкана обухвата целу Румунију, претходну Југославију и европски део Турске, те се простире на 1.545.241 квадратни километар, са више од 140 милиона

1) Славољуб Шушић, *Геополитички кошмар Балкана*, ВИЗ, Београд, 2004, стр. 27. и 28.

становника. Балкан заузима 6% европског копна. Северна граница (по Цвијићу), између Трста и Варне, дуга је 1300 км, ја јужна, између Валоне и Истамбула, 800 км. Од Апенинског полуострва удаљен је 200 км (линијом Бари – Херцег Нови), а од северне Африке 350 км.²

Када је реч о географском одређењу Балкана, незаобилазно је име и дело Јована Цвијића, који у свом делу посвећеном Балкану објашњава: „Узимајући у обзир антропогеографске и географске утицаје могу се класификовати географске особине балканског блока у две групе: једно су географске особине спајања и прожимања, друго су особине изоловања и одвајања.“³

Разматрајући *геополитичко одређење Балкана*, Славољуб Шушић наглашава: „Балканско полуострво, као мост између три континента, има изузетно значајан геополитички положај који се одликује додирима и прожимањима различитих цивилизација,⁴ религија, култура, политичких и идеолошких одређења и војностратегијских интереса локалног, регионалног и глобалног домашаја. Измешаност народа и вера и њихова вечита борба за што веће територије и несагласје око међудржавних територијалних разграничења, у дугој историји балканских односа, били су најчешће узрок међусобних спорова, па и оружаних сукоба, што погодује уплитању спољних сила, и са Истока и са Запада, у ‘балканске послове’, према познатој макијавелистичкој максими ‘подели па владај.’“⁵

Познате су и бројне историјске поделе на простору Балкана: подела Римског царства, подела хришћанства 1054. године, подела на Јалти (Југославија и Мађарска 50:50%, у Румунији 90%, а у Бугарској 75% у корист СССР-а, у Грчкој 90% у корист В. Британије), поделе у време Хладног рата итд.

2) Станко Нишић, *Глобална сила и безбедност Балкана*, Војноиздавачки завод, Београд 2002, стр. 21.

3) Јован Цвијић, *Балканско полуострво*, САНУ, Београд, 1987, стр. 25.

4) О сукобу цивилизација, може се видети детаљније: Самјуел Хантингтон, *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 2000. У том делу аутор тврди да ће будућа природа сукоба међу државама бити заснована, не на идеолошким разликама, већ на припадности одређеној култури, вери и нацији, односно, цивилизацији.

5) Славољуб Шушић, исто, стр. 5.

Истовремено, јављале су се и идеје о разним савезима (Балкански савез итд), али без већег успеха.

Геостратегијски положај Балкана, представља једну од најважнијих његових одредница. Наиме, познато је кроз историју, а то карактерише и савремено доба, да су се на балканском простору често одвијали оружани сукоби различитих држава и коалиција, подстакнути унутрашњим, али још више ванрегионалним факторима.

На геостратегијски положај и значај Балканског полуострва посебно утичу природни објекти на његовим рубним подручјима, стратегијски правци, утицај нових технологија, као и новонастала ситуација у погледу сврставања земаља Балкана и присуства страних оружаних снага на овом простору. У природне објекте на рубним подручјима Балкана спадају: „Панонска низија, Доње подунавље, такозвани турски мореузи (Босфор и Дарданели), Егејска острва и Отранска врата.“⁶ Преко простора Балкана воде следећи стратегијски правци: „ломбардијско – панонски, јадранско – панонски и албанско – бугарски, као и црноморско – егејски.“⁷

Све значајније присуство најновијих технологија у оружаним снагама, утиче на извесну релативизацију простора, пре свега његовог копненог дела. У најновијим ратовима (СРЈ, Сирија и др.) борбена дејства су извођена са удаљености од неколико хиљада километара. Међутим, и даље се у значајној мери испољавају традиционални интереси за простор као такав.

Новине у геостратегијском положају Балкана представљају два елемента: прво, блоковско сврставање већине земаља овог простора; и друго, присуство ванрегионалних оружаних снага у појединим балканским земљама.

Све земље Балкана, изузев Србије и Босне и Херцеговине (због противљења Републике Српске), постале су или ће ускоро постати (Северна Македонија) део НАТО. То у значајној мери опредељује геостратегијски положај Балкана, са вишеструким безбедносним изазовима за Србију, која се определила за војну неутралност, или боље речено, за војно несврставање.

6) Детаљније: Славољуб Шушић, исто, стр. 35. и 36.

7) Детаљније: Славољуб Шушић, исто, стр. 36-38.

Као последица оружаних сукоба у бившој Југославији и заоштравања односа са Русијом, последњих година дошло је до размештаја додатних ванрегионалних оружаних снага на простору Србије (Косово и Метохија), затим, у Босни и Херцеговини, Македонији и Румунији.⁸ Поред класичне заинтересованости да присуство на овом простору, на сцени су и интереси да се онемогући да то исто учине супарничке земље.

УТИЦАЈ ВАНРЕГИОНАЛНИХ ФАКТОРА НА БЕЗБЕДНОСТ БАЛКАНА И ПОЗИЦИЈА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

На безбедност Балкана вековима, поред унутрашњих, утичу и бројни страни фактори, од којих већина има ванрегионални карактер. У новијој историји, ти утицаји могли би се поделити на три периода. Први период, који условно обухвата другу половину 19. и прве деценије 20. века, на овај простор су одлучујуће утицале Аустро-Угарска и Отоманска империја. Други период, који условно обухвата већи део 20. века, по јачању властите снаге или престанка ангажовања на неким другим просторима, овде су свој утицај испољавале Русија (касније СССР), затим САД, В. Британија и Немачка. Трећи период је актуелно време, у коме стицајем различитих околности, свој утицај испољава највише страних вектора. То су: трансатлански вектор (САД); западноевропски вектор (ЕУ); источни вектор (Русија); југоисточни вектор (Турска); и далекоисточни вектор (Кина).

Трансатлантски вектор подразумева утицај САД на простору Балкана. Тај утицај је био очигледан и доминантан посебно последњих деценија 20. века, када су САД биле светски хегемон број 1. Последњих година, због промена на глобалном плану, тај утицај није више апсолутан, али је и даље веома снажан.⁹ САД су биле носилац агресије на СРЈ

8) Интересантно је да је Румунија у време постојања Варшавског уговора (ВУ), као чланица тог блока, била једна од носилаца борбе против блоковске поделе света, да би се убрзо после распада ВУ оријентисала према том савезу, постала његов члан и примила делове америчких оружаних снага на своју територију.

9) Зоран Килибарда, *Основе геополитике*, Службени гласник, ФБ, Београд, 2008, стр. 55, цитира интересантну мисао Збигњева Бжежинског (*Амерички избор: глобална доминација*

1999. године и иницијатива за независност Косова. Ово је у значајној мери утицало на односе са нашом земљом. Међутим, имајући у виду традицију, тамо се школује и ради велики број грађана са ових простора, то је земља која и даље има веома велики утицај на светска збивања, па и на Балкан, и интерес је Србије да са њом има коректну сарадњу.

Западноевропски вектор подразумева утицај водећих земаља Западне Европе на Балкан. Тај утицај има дугу традицију, а од формирања Европске уније (ЕУ), то још више долази до изражаја. Земље ЕУ су имале различиту улогу у балканским кризама. Међутим, њихове мировне и друге иницијативе често нису биле ефикасне, што су користиле САД. С обзиром на географске, економске, културне и друге одреднице, Србија има наглашени интерес да са појединим земљама и ЕУ у целини, има коректну сарадњу, тим пре јер се определила за чланство у тој структури.

Источни вектор подразумева утицај Русије на простор Балкана. Тај утицај је кроз историју био различитог интензитета, размера и (не)успеха. С обзиром да се ради о највећој земљи на свету, војној супер-сили, огромних природних ресурса, са којом Србију везују духовне релације, постоји обострано позитивно расположење већине грађана, и има дугу традицију сарадње у различитим областима, интерес наше земље је да се коректни односи и даље развијају.

Југоисточни вектор подразумева утицај исламског света, а пре свега Турске на простор Балкана. Тај утицај је неспоран с обзиром на чињеницу да на Балкану живи знатан број становника исламске вероисповести. Турска и сама једним мањим делом географски припада Балкану, на овим просторима је владала неколико векова, а сада, као економски опорављена земља, има амбицију да свој утицај задржи. Србија има интерес да са Турском и другим земљама исламског света одржава коректну сарадњу.

Далекоисточни вектор подразумева утицај Кине на простору Балкана. Са убрзаним економским напретком, амбиције Кине за присуство у разним деловима света су се

или глобално вођство престанку доминације САД: „То ће се догодити вероватно касније него што многи желе, и раније него што Американци верују“.

прошириле, што се односи и на балкански простор. У последње време, поред сарадње са појединим земљама, појавили су се и пројекти „Један појас - један пут“ и „17+1“, који имају, пре свега економски карактер. С обзиром на дугу традицију добрих односа са Кином, интерес је Србије да се та сарадња настави, тим пре јер су неки нови аранжмани показали своју сврсисходност.

Као што се види, без обзира што поједини вектори у неким ситуацијама имају негативан утицај на безбедност и међународни положај наше земље, ипак би требало настојати да се са свима одржавају оптимално коректни односи, с тим што свакако треба имати у виду и историјска искуства из релација са појединим векторима и земљама. У том смислу, за Србију би било важно да чврсто седи на „својој столици“ и са ње сарађује са спољним факторима у складу са својим националним вредностима, интересима и циљевима. Чини се да таква политика, уколико се вешто и принципијелно води, има добре шансе да буде успешна.

Према томе, анализирајући положај Балкана, долази се до закључка да овај простор „никада није престао да буде важан за велике силе. Из тог ‘геополитичког магнетизма’ проистекао је специфичан склоп укрштених снопова интересних вектора – ‘балкански геополитички чвор’, истиче Миломир Степић“.¹⁰

По окончању дугог периода хладног рата и формалног ишчезавања блоковске поделе Старог континента, утицај ванрегионалних сила на Балкан није се смањио, чак напротив: “Уместо равнотеже страха од међусобног оружаног сукоба у Централној Европи, међу великим силама успоставља се равнотежа интереса, која се тестира управо на Балкану коме је почетком XX века, намењена улога експерименталног полигона.“¹¹

„Велике силе заснивају дугорочне државне, регионалне и глобалне стратегије на јасно дефинисаним концепцијама. Оне проистичу из историјских искустава, културно-цивилизацијских особености и геополитичког идентитета,

10) Миломир Степић, *Геополитика неоевроазијства - позиција српских земаља*, Институт за политичке студије, Београд, 2013, стр. 13.

11) Славољуб Шушић, исто, стр. 6.

а остварују се стрпљиво, фазно и у складу са свеколиким интересима. Основни постулати националне и државне оријентације су углавном константни, а мењају се само ако се окончава једна стратегијска фаза и започиње друга, или када реализација замишљене концепције доживи катастрофалан пораз.”¹²

Променом односа снага у Европи и свету после хладног рата престаје интерес за очување балканске целовитости. „Користећи се југословенском кризом као изговором, у створени вакуум похрлили су ванбалкански фактори, заинтересовани за прераспodelу утицаја и контролу балканског простора. За разлику од његове идеолошке и стратегијске подељености у време хладног рата, кад су четири балканске земље биле чланице супарничких блокова, а две имале ванблоковски положај, сада се над Балкан надвија не мања опасност да буде подељен и међусобно супротстављен по верским и етничким линијама, са перспективом да се на те поделе надовежу нове силе заштитнице и други страни ближи или удаљени интереси.“¹³

С обзиром на чињеницу да су на простору Балкана остала нерешена многа кризна жаришта, пре свега Косово и Метохија,¹⁴ као и на традиционални геополитички интерес великих сила, да задрже остварени утицај и не дозволе другој сили то исто, очекивати је да се сучељавање ванрегионалних вектора на балканском простору настави и у наредном периоду. У том смислу посебну пажњу заслужује и улога Русије.

12) Миломир Степић, исто, стр. 11.

13) Владислав Јовановић, министар иностраних послова СР Југославије, излагање на научном скупу „Балкан после хладног рата“, *Међународна политика* бр. 1016-17 од 1. V до 1 VI 1993, стр 1-3.

14) О разним аспектима кризе на Косову и Метохији, може се видети у раду: Радослав Гађиновић, *Отимање Косова и Метохије*, НИЦ „Војска“, Београд, 2004; у зборнику радова: приредио Радослав Гађиновић, *Србија Отимање Косова и Метохије*, ИПС, Београд, 2012; у радовима: Миломир Степић: *Косово и Метохија – постмодерни геополитички експеримент*, ИПС, Београд, 2012; Живадин Јовановић, *1244 кључ мира у Европи*, Београдски форум за свет равноправних, Српска књижевна задруга, Београд, 2018; Весли, Кларк, *Модерно ратовање*, Самиздат Б-92, Београд, 2003; Бранко Крга, *Стратегија националне безбедности у теорији и пракси*, МЦ „Одбрана“, Београд, 2017; Бранко Крга и Данијела Бјеља, *Интегрални приступ решавању косовскометохијске кризе, Дипломатија и безбедност*, број 1/2018, Факултет за дипломатију и безбедност, Београд, 2018. и др.

БЕЗБЕДНОСТ БАЛКАНА И РУСИЈА

Без обзира што руски геополитички вектор на Балкану, у оквиру неоевроазијства или као самосталан пројекат, није до краја дефинисан, неоспорна је чињеница да опорављена Русија представља значајан фактор глобалне, европске, па и балканске безбедности.

Улога Русије на Балкану и утицај на безбедност тог простора, а посебно Србије, види се и из ставова многих политичара, научника и аналитичара.

Министар спољних послова Србије Ивица Дачић на скупу у САНУ је изнео: „Познато је да Србија и Русија имају вишевековне, чврсто утемељене и изразито пријатељске односе. Историја наших народа памти и више од тога. Она не заборавља давно развијене и духовно блиске везе, које су увек подразумевале спремност да једни другима помогнемо у временима кад је било најтеже“.¹⁵

Министар спољних послова Русије Сергеј Лавров оценио је да НАТО у погледу безбедности не би добио ништа уласком Србије у ту војну алијансу. Лавров је у интервјуу за руски „Комерсант“ рекао да НАТО није постигао ништа у области безбедности ни када је Црна Гора ушла у ту организацију, те да не би добио ништа ни када би јој се Србија и Северна Македонија прикључиле. „То значи да имају само један циљ, а то је да зауставе Русију и да то ураде на агресиван начин“, рекао је Лавров. У том интервјуу Лавров се кратко осврнуо и на питање Косова у контексту признавања Абхазије, Јужне Осетије и ситуације са Кримом, рекавши да „Русија никога не приморава ни на шта, за разлику од Запада, који је извршио притисак на многе земље како би се што пре признала независност јужне српске покрајине.“¹⁶

Руски амбасадор у Београду Александар Боцан-Харченко је изнео да „Србија јесте упориште Русије, једнако као што Русија јесте и остаће увек српско упориште. Али не можемо

15) Дневни лист *Политика*, 4.10.2019, стр. 7.

16) Поргал *Спутњик*, <https://rs.sputniknews.com/rusija/201909261120910821-lavrov-nato-ne-bi-dobio-nista-ulaskom-srbije-u-alijansu/> (26.9.2019)

рећи да је Србија једино упориште Русије, јер Русија развија односе са многима у Европи, као и у Азији“.¹⁷

У вези са решавањем безбедносних проблема на Балкану, руски амбасадор истиче: „Ми никада нисмо говорили да у региону који нас интересује, попут Балкана, не желимо да допустимо нечије присуство. С друге стране, често чујемо да треба ликвидирати руско ‘штетно присуство’. Када говоримо о КиМ, али и о БиХ, од највеће користи ће бити ако водећи међународни фактори – Русија, САД, ЕУ – буду говорили једним гласом, с обзиром на међународно право и принципе узајамног поштовања и сарадње“.¹⁸

О односу западних сила према улози Русије на Балкану, руски амбасадор у Београду наглашава: „Желе да Русија оде са Балкана и да све земље, међу којима је и Србија, уђу у НАТО. Шта мислите зашто су тако упорни да Србија уђе у НАТО? Зато што би улазак Србије у НАТО оправдао сва зверства која је НАТО овде починио“.¹⁹

Леонас Толваишис, професор из Јекатеринбурга, сумира промену руске политике према Балкану на следећи начин: „Симболички и суштински значај косовске кризе, а посебно усиљеног марша на Приштину, за Русију се временом показао још већи него што се чинило почетком 1999. године, а у званичном спољнополитичком наративу Руске Федерације на двадесетогодишњицу рата далеко превазилази оквире политике Русије у балканском региону. Косовска криза је утицала на односе Русије са западним светом више него било који други догађај 1990-тих година. У преовлађујућем наративу, Косово је означило почетак одбројавања нове ере у руској спољној политици и представља симболичку вододелницу која одваја период 1990-тих година од ере растућег такмичења између Русије и Запада. Судбина Југославије се пројектује на судбину коју је НАТО алијанса евентуално наменила самој Русији (распад и губитак субјективитета), а бомбардовање из 1999. године оличава незајажљивост амбиција НАТО-а. Напад на СРЈ се надовезао на разочарење тржишним реформама услед кризе августа 1998. године, док је косовска криза открила

17) Дневни лист *Политика* од 15.9.2019, стр. 7.

18) Исто, стр. 7.

19) Исто, стр. 7.

њену спољнополитичку немоћ. Слабост Русије 1999. године, а посебно Черномирдинова мисија, сагледава се као једна од најцрнијих страна спољне политике 1990-тих година. Марш на Приштину је имао ефекат изненађења, шока за све оне који су отписали Русију као водећег актера светске политике. НАТО агресија је подстакла Русију да превреднује схватање државности и међународног поретка у правцу реалполитичке парадигме, где се државе надмећу у хаотичном, анархичном окружењу. Двојни стандарди и анархија су у преовлађујућем наративу представљени као наслеђе НАТО агресије на Балкану. Насупрот томе, заштита међународног права, УН као темеља правичног међународног поретка у Русији се посматра као репутациони ресурс од примарног значаја.²⁰

Колика је и каква геополитичка важност балканског простора, да се закључити из чињенице да су се НАТО и ЕУ свесрдно укључиле у процес решавања и обуздавања балканске кризе `90 тих године XX века, како би се потиснуо руски утицај, јер су вероватно проценили да „Балкан добија важну позицију у руској, неоевроазијској, антиамеричкој и антиуниполаристичкој конструкцији.“²¹

„Руски телурократски геополитички идентитет, централни положај унутар супер-континента Евроазије, огромна и географски разнолика територија, немерљиви природни ресурси, руски империјални дух и православни културно-цивилизацијски кôд, складно проткан евроазијским етничким и верским „другостима“ – уграђени су у темељ неоевроазијске геополитичке концепције.“²²

Питања неоевроазијства разрађивао је и Александар Дугин у радовима „Основи геополитике 1“ из 1994. године, као и у новијој књизи „Четврта политичка теорија“ из 2013. године. Дугин се бавио и анализом везе сукоба на Балкану и Русије и у том смислу истиче: „Важност југословенских догађаја се огледа и у томе што се на примеру невелике балканске земље

20) Леонас Толваишис, „Последице НАТО напада на СРЈ за спољну политику Руске Федерације“, *Зборник радова* број 1/2019, ФДБ, Београд, 2019, стр. 104.

21) Миломир Степић, исто, стр. 13.

22) Миломир Степић, исто, стр. 12.

у неку руку увежбава сценарио дивовског континенталног рата који може избити у Русији“.²³

Важан индикатор односа једне силе према неком кризном региону јесте и третман тог простора у стратегијско – доктринарним документима. У Стратегији националне безбедности Русије²⁴ „Република Србија се уопште не помиње. Не помињу се ни Балкан, ни Југоисточна Европа“.²⁵

Интересантну сугестију у вези стратегије Русије у односу на Запад, упутио је Срђа Трифковић: „Стратегија Русије за остатак овог stoleћа треба да буде заснована на уважавању чињенице да су империје најопасније када пропадају, што изискује адекватну оружану силу и дипломатију без илузија о природи и намерама Запада“.²⁶

Када је у питању утицај Русије на безбедност Балкана и посебно Србије, постоје различити приступи, често дијаметрално супротстављени. Ти приступи би се условно могли поделити на три групе: прво, афирмативни приступ; друго критички приступ; и треће, уравнотежен приступ.

Афирмативни приступи указују на следеће позитивне чињенице о утицају Русије на безбедност Балкана, а посебно Србије:

- У оквиру овог приступа често се помиње да „мајка Русија“ хоће и може да нам помогне.
- Указује се на разне историјске примере, када је Русија заиста одиграла важну улогу у ослобађању значајног дела Балкана од фашизма.
- Код значајног дела становништва Србије, а и неких других земаља региона, изражава се очекивање да је војно опорављена Русија у могућности да одигра значајнију улогу у стабилизацији безбедности Балкана.

23) Александар Дугин, *Основи геополитике 1*, Екопрес, Зрењанин, 2004, стр. 400.

24) Стратегија националне безбедности Руске Федерације усвојена је децембра 2015. године.

25) Бранко Крга, *Стратегија националне безбедности у теорији и пракси*, МЦ „Одбрана“, Београд, 2017, стр. 131.

26) Срђа Трифковић, „Руска стратешка доктрина за 21. век“, *Русија и Балкан у савременом свету*, Удружење „Српско-руски мост“, Бања Лука, 2012, стр. 252.

- После промене власти у Русији, 1999/2000. годину, дошло је до унутрашњих промена, у правцу наглашеније афирмације националних и државних интереса, што се одразило и на међународни план.
- Својим ангажовањем у Сирији Русија је показала да има велике могућности у практичној подршци земљи и народу, када за то има интерес и када јој се одређена страна обрати.
- Народи Србије и Русије негују међусобно поштовање, руско руководство има разумевања за нашу оријентацију према ЕУ и за војну неутралност, што треба искористити за свестрани развој обострано корисне сарадње.
- Део посматрача изражава уверење да би Русија, за разлику од 1999. године, сада одлучније реаговала, у случају да буде угрожена безбедност Србије.
- Русија је одлучујуће помогла да се не усвоји резолуција у СБ ОУН којом би српски народ добио етикету геноцидности.
- У расплету косовско-метохијске кризе Русија изражава спремност да подржи ставове међународног права и интересе Србије.

Критички приступ указује на ограничене могућности и недоследност у понашању Русије према безбедности Балкана, а посебно Србије:

- Многи аналитичари, па и политичари, упућују критике Русији, које се позивају на чињенице да, посебно током агресије НАТО на СРЈ 1999. године, та земља није практично помогла, пре свега српском народу, већ се само декларативно изјашњавала, водећи рачуна да се не замери Западу.
- Русија је гласала за многе резолуције које су биле против СРЈ, није помогла у испоруци оружја, а указује се и на сумњиву улогу Виктора Черномирдина, јуна 1999. године, приликом договора око услова за прекид агресије.
- Могућности утицаја Русије на безбедност Балкана су се те смањиле, јер су све земље, изузев Србије и Босне и

Херцеговине, постале чланице НАТО или су на путу да то постану (Македонија, а и албански лидери из Приштине износе да имају исте амбиције).

- После распада СССР-а, Русија је изабрала “позициону стратегију”, што је значило повлачење, па и изнуђено запостављање интереса за Балкан и Србију, што показује и повлачење својих оружаних контингената са тог простора.

- Значајан део руског руководства је заузело став да не треба одлучујуће подржавати Србе, “јер се они окрећу Русији само када су у проблемима, а када се они превазиђу, окрећу се на Запад”.

- Русија нема кохерентну стратегију према Балкану, њено ангажовање је нестабилно и променљиве природе, у зависности од сопствених интереса и моћи. Њен интерес за Балкан има стратегијске, идеолошке, па и цивилизацијске елементе (словенство, православље).

- У последње време Русија се оријентише на пројекат Евроазије, који још није до краја разрађен, али је већ сада јасно да јој Србија није приоритет.

- Ради сарадње са Русијом, на наш народ се врши притисак, на Западу нас називају „мали Руси“, указујући на „малигни руски утицај“, прозивају нас да смо „на погрешној страни историје“ итд.

- Руски интерес за Балкан и Србију, поред економског, има и геостратегијски значај, јер та велика сила настоји да донекле разбије окружење које јој Запад намеће, те да се афирмише као незаобилазни међународни фактор у решавању кризних жаришта.

Уравнотежени приступ подразумева да се објективно анализирају могућности утицаја Русије на безбедност Балкана, посебно Србије, при чему се истичу следећи аргументи:

- Реалност је да је Русија и те 1999. године помагала колико је могла, јер је и сама била оптерећена многим политичким, економским, па и безбедносним проблемима.

- На политичком, дипломатском, па и војном плану, помоћ Русије СРЈ (Србији) у току агресије НАТО 1999. године, могла је да буде значајнија, али да би до тога дошло било је потребно обострано примерено ангажовање у дужем периоду.

- Објективнији аналитичари указују да се одговорност зашто је помоћ у току одбране од агресије изостала, може приписати и руској и нашој страни. „Из тог периода могуће је извући различите поуке, а једна од њих је недвосмислена: да би односи у кризним ситуацијама били на потребном нивоу, неопходно је да се они стабилно развијају у дужем периоду...“²⁷

- Последњих година Русија настоји да заузме “реалистичну” позицију, која подразумева да се прихватају настале промене на Балкану, а своје присуство, сарадњу и утицај на ове просторе остварује претежно преко економских, а пре свега енергетских пројеката, што је легитимно.

- Реално гледано, Русија не може да буде одлучујући чинилац безбедности Балкана и Србије, ни сада, а вероватно ни у скорој будућности. Али, она већ сада јесте веома битан чинилац тих процеса.

- Да ли ће се утицај Русије на безбедност Балкана у будућности повећавати или смањивати, зависи од многих чинилаца, укључујући и понашање балканских земаља, у чему Србија има посебно место.

- Србија има добре шансе у сарадњи са Русијом, у многим областима, укључујући и безбедност и одбрану, а да ли ће их искористити, то је питање које се поставља већ више деценија, па и векова.

Вероватно је да ће се различите оцене о утицају Русије на безбедност Балкана испољавати и у наредном периоду.

27) Бранко Крга, „Српско – руски односи: кризне 90-те године 20. века“, *Национални интерес* број 1-2/2009, ИПС, Београд, 2009, стр. 321.

ЛИТЕРАТУРА

- Гађиновић Радослав, *Отимање Косова и Метохије*, НИЦ „Војска“, Београд, 2004.
- Гађиновић Радослав (ур.), зборник *Отимање Косова и Метохије*, ИПС, Београд, 2012.
- Дугин Александар, *Основи геополитике I*, Екопрес, Зрењанин, 2004.
- Јовановић Живадин, *1244 кључ мира у Европи*, Београдски форум за свет равноправних, Српска књижевна задруга, Београд, 2018.
- Килибарда Зоран, *Основи геополитике*, ФБ, Београд, 2008.
- Крга Бранко, „Српско – руски односи: кризне 90-те године 20. века“, *Национални интерес*, 1-2/2009, ИПС, Београд, 2009.
- Крга Бранко, *Стратегија националне безбедности у теорији и пракси*, МЦ „Одбрана“, Београд, 2017.
- Степић Миломир, *Геополитика неоевроазијства*, Институт за политичке науке, Београд, 2013.
- Степић Миломир: *Косово и Метохија – постмодерни геополитички експеримент*, ИПС, Београд, 2012.
- Степић Миломир: *У вртлогу балканизације*, СЛ СРЈ, Београд, 2001.
- Толваишис Леонас, „Последице НАТО напада на СРЈ за спољну политику Руске Федерације“, *Зборник радова* 1/2019, ФДБ, Београд, 2019.
- Трифковић Срђа, „Руска стратешка доктрина за 21. век“, *Русија и Балкан у савременом свету*, Удружење „Српско-руски мост“, Бања Лука, 2012.
- Цвијић Јован. *Балканско полуострво и јужнословенске земље*, Београд, 1966.
- Шушић Славољуб, *Геополитички кошмар Балкана*, ВИЗ, Београд, 2004.

Branko P. Krga**RUSSIA AND THE SECURITY OF THE BALKANS****Resume**

Research on the impact of Russia on the security of the Balkans has shown that this issue is rightly taken into consideration. Unfortunately, we are witnessing on a daily basis that the security of the region remains unstable. Many crisis areas remain to be resolved, above all, the Kosovo-Metohija problem. In addition to a number of internal factors affecting the equation, there are also many significant external factors. Unlike the crisis of the 1990s, Russia has now recovered and has greater potential to influence the security of the Balkans. To what extent this influence will be manifested depends on many internal and other external factors. For the Balkan countries, and especially for Serbia, it would not be advantageous for large-scale conflicts to spread in this area, as this would probably not contribute to enhancing security, on the contrary, it would completely disrupt it. From the standpoint of Serbia's interest, it is of great importance that this powerful country, a permanent member of the UNSC, supports its views, especially regarding Kosovo. Therefore it is necessary to reject the claims that Serbia should definitely renounce Kosovo. Developing the best possible relations between Serbia and Russia can only contribute to strengthening the security of the Balkans as a whole.

Keywords: *Balkans, Russia, USA, EU, China, Turkey, security, Serbia*

* Овај рад је примљен 10. октобра 2019. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције, 20. октобра 2019. године.